

**Tovaryšstvo
Ježíšovo**

**Jiří
Šotola**

Jiří Šotola

**Jiří
Šotola**

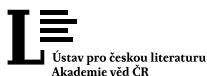
Tovaryšstvo Ježíšovo

PRAHA — BRNO 2024

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

Vychází s finanční podporou Akademie věd ČR a Ministerstva kultury ČR.

Při práci na publikaci byly využity zdroje výzkumné infrastruktury
Česká literární bibliografie (kód ORJ: 90243).

Ediční příprava a komentář Erik Gilk
Vědecká redakce Jiří Holý

Editor © Erik Gilk, 2024
Commentary © Erik Gilk, 2024
© Jiří Šotola — dědicové / heirs, 2024

Cover photo © Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem, foto: Oto Palán
© Nadační fond Česká knižnice, 2024
© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2024
© Host — vydavatelství, s. r. o., 2024 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2308-5 (PDF)

I

— Hospodine, netresci mne v prchlivosti své, aniž v hněvu svým kárej mne. Neboť střely tvé ve mně uvázly a ruka tvá těžce na mne dolehla.

Páter Had stojí opřený o studenou zeď, hledí křížem přes světnici do protějšího kouta a pomalu, šeptem odříkává Davidův úzkostný žalm, Davidovu píseň při spalování vnitřností.

— Neníť zdraví žádného na těle mém pro hněv tvůj, není pokoje kostem mým pro mé hříchy.

Světnice je nízká a špatně obílená. Za otevřenými okny svítí ranní slunce, říjnové slunce, mírné a laskavé.

— Neboť nepravosti mé vzrostly nad hlavu mou a tíží mne jako břímě nesnesitelné. Rány mé pro mou nemoudrost počaly hnít a kysati.

Zeď studí do ramene. Stavení je vlhké, nasáklé podzimními dešti. Ale neděle se vydařila čistá. Ad maiorem Dei gloriam! Neděle slavná, den očekávaný.

— Bídny jsem a utiskán příliš: v ustavičném zarmoucení chodím. Neboť ledví a bedra má náramně jsou ztrápená a nic není zdravého na těle mém.

Žalmy jeden za druhým se zvolna sunou z paměti a jejich smysl je vybledlý, nepřítomný; knoty, jejichž plameny mizí v temném čadění. Přítomná je zeď, její drsný povrch, plný krupiček. Přítomná je dubová postel pod nevypranými nebesy v protějším koutě. A peřina. A kříž.

— Zemdlen jsem příliš a zhuben, řvu pro úzkost srdce svého. Pane, před tebou je všechna žádost má a lkání mé před tebou skryto není.

Jak se to všechno vlastně stalo? Jak se to mohlo poslepu domotat až sem?

— Srdce mé se ve mně kormoutí, opustila mne síla má, ano i oči mé se zatmely. Přátelé a příbuzní patří na bídu mou; přibližují se naoko, ale stojí.

Všechno se zdálo být ještě nejisté, prozatímní; jako by teprve cosi mělo přijít, nějaký pravý a vážný děj, ve kterém už nepochybně půjde o to, co je vina a hřích, co je konání dobré a lidské a služba Bohu příjemná. Jako by ještě zatím nic doopravdy nezačalo. A najednou je konec.

— Ti, jenž při mně bývali, zdaleka stojí, a kteří hledali zahubení mého, osidlo mi položili. Kteří mi chtěli uškoditi, bezbožně rozmlouvali a lsti ustavičné vymejšleli.

A snad že se stala nespravedlnost a hřích tlačící srdce, puchýř nalitý. A kdo ho už teď napraví? I kdyby si samou lítostí kůži rozškrábal. Už ho nenapraví. I kdyby chtěl.

— Já pak jsem jednal jako hluchý, kterýž neslyší, a jako němý, který úst svých neotvírá.

Neděle se vydařila čistá. Svítí slunce, mírné, laskavé, je podzim, neděle osmnáctá po svatém Duchu. Snad se to nemělo dělat.

— Zůstal jsem jako člověk neslyšící, jenž nemá v ústech svých odpovědi.

Snad se to všechno nemělo dělat.

— Neopouštěj mne, Hospodine!

Snad že se stala nespravedlnost, špatnost nelidská, hřích oklamání srdce laskavého.

— Bože můj, neodcházej ode mne!

Světlice je ledabyle obílená, čmouhy se kroutí, opřený o studenou zeď stojí stařec a nahoře nad stropem, nad střechou duní zvon. Gloria! Soli Deo gloria!

— Pane, smiluj se nad námi!

II

— Posílá mě páter rektor hradecké koleje. Jmenuji se Vojtěch Had. Dej Bůh dobré jitro, Vaše Milosti.

Muž, který stál ve dveřích, byl štíhlý, vysoký, kostnatý. Kdo by mu chtěl hádat věk, hádal by asi něco přes třicet; ale bylo to dost nejisté. A kdo by chtěl nehledě na jeho oblečení hádat, co on je vlastně zač, zaváhal by možná mezi vábnou představou křivonosého černého duelanta s bambitkou pod pláštěm dokonalého převleku a s tváří tak tajemně ponurou a hořkokyselou a mezi nevábnou představou odřené císařského rejtara, jenž tu zbyl, když Hatzfeld či který vypráskaný feldmaršál před osmnácti roky rozpouštěl nepotřebné vojsko, a jenž nevěda už kam a proč a zač a kudy dál, stal se v tomhle hnízdě kostelníkem. Měl špatnou bledou pleť a na čele vrásky mrzutých a uštvaných lidí, kterým se nikdy nic nedaří.

A nebyl ovšem zatoulaný rejtar, ale mladší syn šlechtných rodičů, měšťanských sice, ale už s erbem, syn počestně zrozený na Novém Městě pražském v rodině slušné a katolické: otec Felix Had z Proseče se tři roky po jeho narození stal dokonce prvním prefektem české mariánské kongregace pražských měšťanů, slavnostně v červnu onoho roku 1637 založené.

Ani se jeho curriculum vitae nepestřilo cizokrajným sukнем, duely a růžemi od zmámených žen, ale plynulo docela v pořádku

z triviální školy do škol latinských k otcům jezuitům v novoměstské koleji svatého Ignáce a potom na filozofii k otcům jezuitům u Svatého Klimenta při Kamenném mostě. Do gymnázia od rudimenty až po rétoriku chodil se starším bratrem Felixem Václavem, na filozofii pak už bez něho. Nej dřív sám, byl vždycky spíš samotářský chlapeček a na čele se mu už tenkrát začínaly dělat vrásky lidí, kterým se těžko kdy něco podaří, brzo se ale na kolejních chodbách našli s chlapečkem Tomášem, venkovským, z městečka kdesi na Nežárce příšlým, v šlechtěné rodině počáteckého řezníka a radního Pešiny narozeným. Moc toho spolu nenamluvili, jenom tak při hodinách fyziky a etiky a logiky pospolu sedali a při litaních stávali a při disputacích si pomáhali; ale rozuměli si, i když pražský chlapeček byl skoro o pět roků mladší venkovského, byli oba stejně plaší jak ovečky v Babylonu. Našli se, rozuměli si, ale nemělo to trvat dlouho.

Nikdo už nerozluští proč, ale v Pondělí velikonoční roku 1650 přišel téměř dostudovaný filozof Vojtěch Had domů a oznámil překvapeným katolickým rodičům, že právě požádal o přijetí do mocného a nebi i Svatému otci obzvlášť milého řádu Tovaryšstva Ježíšova. Snad se mu zdálo, že krom své víry a tiché věrnosti trpícímu Bohu nemá celkem na tomto světě co pohledávat a na koho spoléhat; Kristus na dřevu kříže nad marně vzhlížejícími třemi Mariemi, opuštěn a volající: Žízním, je zajisté Bohem šestnáctiletých alumnů, seminaristů a filozofů. A snad to byl jen náhlý příval světlého předsevzetí, když o Bílé sobotě při slavném Vzkříšení se zpěvem a s hořící svící doprovázel Nejsvětější svátost, ustrojen za anděla. Ale nejspíš by o tom něco bližšího věděl rektor svatoklimentské koleje páter Andreas du Buisson, ten totiž dobře znal, kterého z filozofů rodem i majetkem nepřilíh skvěle obdařených by bylo škoda pro kariéru šlechtického vychovatele anebo venkovského děkana.

A tak se jednoho krásného letního dne osudy oveček navždycky rozešly, na ovečku Tomáše čekal arcibiskupský seminář a pak slavné hodnosti magistra libomudrcství a bakaláře bohomluví a pak neslavné místo kaplana v Kostelci nad Orlicí s jakousi vyhlídkou na kariéru

venkovského děkana. Ovečka Vojtěch se hlásil u pátera Pošmurného v brněnském noviciátu Societatis Jesu.

Z mělké misky tam pak jídal a růženec přebírával a Regulae se nazpaměť učil a na katecheze do vesnic a někdy i městem po almužnách chodíval pospolu s jistým Matějem Tannerem, v Plzni rozeným a z chomutovských řádových škol sem příšlým, ale že domus probationis S. J. není totéž co svobodná filozofie a že také nový přítel se málo podobal ovečce Tomášovi, nebylo to takové pěkné a plaché přátelství, ostatně Tanner už nebyl novic, už byl scholastikus, jeho úkolem byl dozor nad nováčkem, a ne přátelství s ním, a krom toho odešel brzy bůhvíkam a jejich osudy se navždycky rozešly. Novic Vojtěch Had zůstal sám, trochu nejistý a bojácný uprostřed nezvyklých regulí řádu, a snažil se dál žít vždy jenom vážně a přísně, v službách Bohu a v chudobě a v poslušnosti k představeným.

A představení ho poslali, když dokončil noviciát, až do Štýrského Hradce, odebral se tedy do Štýrského Hradce. Zatímco jeho otec v kruhu šlechtné rodiny oslavoval svoje povýšení do starožitného stavu vladického, mladšího syna právě uváděli do cely, cela stejná jako ostatní, kolej stejná jako ostatní, složil tam první řeholní sliby a učil chlapečky v alfabetaři. Po roce mu představení oznámili: Budeš studovat bohosloví, začal tedy na staré štýrskohradecké univerzitě studovat bohosloví a to bylo dobré a on studoval ze všech sil, brzy nato mu představení oznámili: Půjdeš do Prahy a budeš studovat bohosloví tam, odešel tedy do Prahy na svatoklimentské Collegium maximum a poslouchal dogmatiku a exegezi a hebrejštinu a sedal při disputacích a kontroverzích už docela sám a vážně a přísně, domů nechodil, syn svatého Ignáce nemá domov mimo zdi řádu, po třech letech mu udělili bakalaureát, bylo to dobré a rektor Andreas Schambogen zkušeně usoudil, že tohoto mlčího, ale chytrého křivonosého teologa by bylo škoda na to, aby se nakonec potloukal někde po vsích nebo po špitálech anebo skončil jako zpovědník u bohaté vdovy. Když ale přišel dlouho toužený červencový slavnostní den, kdy se v Karolinu z rukou promotorových přijímají insignie doktorské, epomis a fialový biret a kniha a prsten, chodil onen mlčící teolog už dva

měsíce po pražských špitálech a rozdával, už vysvěcen, tenounký poslední pokrm na cestu do ráje nebo do očiště. Neboť představeným rektorovým je praepositus provincialis a českým provinciálem byl tou dobou Bavořan páter Heinrich Lamparter, přísný muž, s přísnými úkoly Římem do Prahy vyslaný, který nejenom měl věčně málo lidí pro tvrdou službu ve špitálech, ale také si dlouze prohlédl nejistého a bojácného a prý tak chytrého bohoslovce a zkušeně usoudil, že bude zdrávo posilovat ho zkouškami kázně; a kázeň řádová káže jít ihned a kamkoli, kam tě osoba představená pošle.

Pobyl si tedy nedokončený teolog v puchu a nářku chudých pražských špitálů, mlčky a rád podstupuje tuto blahodárnou zkoušku kázně. Pobyl si potom, neboť zkouška pokračovala, na venkovských misích, kde se valného úspěchu nedodělal, jsa sice kazatel dosti vášnivý, ale jinak vojin Páně v činech dosti váhavý. Pobyl si v koleji kutnohorské a vyhlídky na fialový bilet se pomalu rozplývaly při počítání výnosu z dvorů, rybníků, vinohradů, neboť zkouška se jaksi protahovala. Pobyl si v koleji královéhradecké a vyhlídky, pokud jaké zbyly, rozplývaly se dál při dennodenním opakování latinské gramatiky a citátů z Horatia s usínajícími gymnazisty, které při dobrém dalším běhu žití čekala filozofie u Svatého Klimenta a brněnský noviciát a Collegium maximum a špitály a misie a počítání výnosů a opakování latinské gramatiky s usínajícími gymnazisty, kteří sem bezpochyby opět přijdou, neboť čemu jednou Bůh dal běžet, to člověk nezastavuj. Pobyl si mezitím i deset měsíců v Telči v domě třetí probace, kde posléze složil slavné sliby Tovaryšstva včetně pověstného slibu čtvrtého, jímž se stal částkou vybraného jádra Ježíšova vojska, členem třídy profesů. Opouštěje telčský dům byl zavázán takovou poslušností, že přísnější a dokonalejší tou dobou nikde ve veškerém světě asi nebylo, vojenská ležení v to počítaje. Poslušností nejenom v skutcích, ale i ve vůli a v myšlení.

A včera večer tedy, zavázán jít ihned a kamkoli, po audienci u rektora vzal vak a vyšel Mýtskou branou z města a za chvíli už zmizel v dlouhém lesním průseku jihovýchodním směrem. Nebyla to dobrá cesta, drobně přselo a táhl chlad z hlubokých lesů, odněkud zdálky

bylo slyšet jelení troubení, semtam zapadl až skoro po kotníky do ka-
luže, z lesa i z deště posléze vyšel, ale spletl si směr, a když začínalo
svítat, octl se až u vejvanovického kostela, seběhli se tam na něho psi
z celé vesnice, nakonec se ale doptal do Tejnice a do Přestavlk a pak už
to šlo dobře a v suchu přes Rosice a přes Dobrkov, po novém lužském
mostku a strmým lužským náměstím až do utěšené krajiny, kde přes
hnědá pole bylo vidět střechu pivovaru a nad ní vršek s košumber-
ským hradem a šikmo nad hradem dokonce už i ranní slunce. Prošel
tedy nádvořím a lodžií nedávné zámecké přístavby, na jejíž hodinové
věži už rafije táhla na osmou, a když ho lokaj vedl do schodů, bylo
už všechno zase nejisté a prozatímní a všechno zase začínalo znovu.

— Vy už jste tady? Nevěděla jsem, že v klášteře mají tak dobré
koně.

— Přišel jsem pěšky, paní hraběnko.

— Pěšky? Ach ano, vidím...

Boty měl samé přischlé bláto. I plášť měl dole celý špinavý: skvrny
a stříkance nepěkně pomalovaly hrubé černé sukno.

— Půjdu se očistit. Spěchal jsem a nevěšim si. Prosím za od-
puštění.

— Jen pojdte dál, otče. Zavřete dveře a pojdte dál. Mám vám říkat
otče? Neznám přesně zvyky vašeho řádu. Ale vy máte hlad. Snídal
jste? Nesnídal.

— Ne, Milosti, děkuji.

— Máte pravdu, já už rozumím. Ukážu vám pak zámeckou kapli.
Vy jez... Vy členové Tovaryšstva Ježíšova sloužíte mši svatou každý
den? Zavedu vás potom do kaple; ale řeknu vám hned, je chudinka
dost ubohá. Nejsou peníze. Co na mě koukáte? Určitě máte hlad. Ne-
divíte se, že už jsem vzhůru? Já vstávám brzo. O šesté. Hospodařím.
Jsem sama a hospodařím; jako sedlák na gruntě. Sedněte si přece.
Kde jste byl na noc?

— Nikde. Cesta je dost dlouhá.

— To jdete celou noc? Sedněte si už konečně!

Páter si sedl. Neforemný vak položil na zem a přikryl ho širokým
kloboukem. Špinavé boty se snažil zakrýt pláštěm, který byl také

špinavý. Hůř už to začít nemohlo. Odvážil se pohlédnout na hraběnkou, ale hned zase sklopil oči k botám, na kterých ve vrstvě bláta bylo zblízka dokonce vidět zbytky rozšlapané slámy a jehličí. V pokoji bylo teplo. Odněkud z kouta, neodvážil se tam pohlédnout, slyšel zapraskat poleno v krbu. Hraběnka, prve bůhvíproč hned rozpovídaná jak špatný prolog na tátumě, teď zas pro změnu mlčky seděla proti němu a klidně si ho prohlížela. Ucítil voňavku. Zavřel oči a v hlavě mu zašumělo únavou a náhlou ospalostí. Hůř už to tedy začít nemohlo. Co teď? Čpí zapařeným sukнем, špínou a potem. Jak pohne nohou, pokaždé se z boty udrolí kousek seschlého bláta. Co teď? Měl bych mluvit; říkat chytré a zajímavé věty, na prvním dojmu záleží. Měl bych pečlivě vybírat každé své slovo a všímat si každého jejího pohybu. Odpovídat zlehka a vést hovor nepozorovatelně k cíli. Jsem v zámku, a ne na návsi. Ale chtělo se mu jenom spát. Hraběnka se rozesmála. Vstala.

— Promiňte, Vaše Milosti.

— Sedíte. Kam zase jdete? Co mám prominout? Bláto ať si padá, já to zametat nebudu, víte? A na vídeňské chování tady v těch polích nejsme zvyklí. Sedněte si pořádně a natáhněte si nohy. Chce se vám spát?

— Chce.

Usmál se. Jako pes na pohřbu, ale usmál se. Hraběnka přešla pokoj, a jak šla kolem něho, zase ucítil voňavku. Otevřela okno a zůstala tam stát; oknem zavanul čerstvý ranní vzduch.

S vděčným úsměvem se na ni znovu podíval. Snad to nějak půjde. Je vlastně možná příjemná. Ten vzduch zvenčí se tak pěkně dýchá. Je možná vlídná; chce mi pomoci z mých odporných rozpaků. Ale ona hned sklopila oči; stačil jen ještě zahlédnout, že ho právě pozorovala, jako by jí do pokoje vlezlo škvírou jakési mokré a neuvěřitelné zvíře. Přece jenom je z panstva. Její poslední manžel, upozorňoval rektor, byl vykřičený po celé Vídni. Paruky, dluhy, koně. Voňavky. Svaté říše římské komtesa de Sora. Snad Vlaška? Augur Soranus... to je z Cicerona. Možná je Vlaška; má tmavou pleť a asi má hnědé oči. Jak může být stará? Ale ne, je z dobrého českého rodu, říkal rektor.

Jestli jsem si to nespletl. Anebo jestli jemu se to nespletlo; nebylo by divu. Dvakrát vdaná, mění jména, těžko se v tom nakonec vyznat. Odvážil se opět na ni pohlédnout. Stála tam a dívala se z okna. Život jak trápení Jobovo, smrt chodí kolem a popořadě kosí všechny, kdo jsou té ženě nablízku, a ona tu klidně stojí a směje se a dívá se mně zpřímá do očí a je sama a je pyšná a nemá strach. Teď asi čeká na chytré a zajímavé věty; nezbude než s nimi začít. Ne, není stará. Má husté tmavé vlasy. Pokud si je nebarví. Takový chleba se už jídá v Tovaryšstvu Ježíšově: řeknou jdi, a ty vstaň a běž. Páter Had vždycky vstane a jde. Složil slib poslušnosti a dle toho slibu musí být jako nemá ohmataná hůl, která slouží tomu, kdo ji má v ruce; jako mrtvola, jež se dá obrátit na kteroukoli stranu. Už dvacet roků vstává, chodí, k nemocným, kteří černají, ke vdově, která voní. Je to tak dobré, je to boží vůle. Božská prozřetelnost tě vodí skrze tvé představené. Život má smysl a není potřeba postávat u okna a vzpomínat na kočáry se zataženými záclonkami, anebo snad i snít o fialovém biretu. Nicméně počítat větele hrachu anebo připravovat na smrt toho, jenž bude ráno oběšen, je práce čistá a přehledná; ale co s touhle osobou, která byla navštívena desaterým lidským utrpením a ono na ní není znát, co s touhle ženskou osobou, ze které je na sedm kroků cítit voňavá voda či mast a která se mi už zase dívá klidně a zpřímá do obličeje?

— Nelíbím se vám?

Co je to líbit se? Hloupá, navoněná řeč. Už mu přestávalo překážet, že čpí potem a na botách že má bláto až odkudsi z chvojeneckých lesů. Služba je taková.

— To neznám, Vaše Milosti. Přišel jsem, abych vám pomáhal líbit se Bohu.

Za okny svítilo mírné slunce, laskavé světlo, byl říjen roku 1667, osmnáctého, středa, den svatého Lukáše evangelisty. V pokoji bylo ticho, sem nedolehne ani hrubý hlas, ani zaskřípění rumpálu, tady není hospodářství, tady je příjemný a tichý zámek s okny odvrácenými do krajiny, velkými okny těchto dvou nových palácových křídel, stavěných po požáru někdy před sedmdesáti šedesáti roky Divišem

Lacembokem Slavatou, velcí páni zdejší, vysvětloval rektor, páni víry podezřelé, ale to už je dávno a je to pryč, Košumberk je dnes hrad církve římské a tou pevností se musí stát i celý kraj kolem dokola. Musí, a brzy. Pevností s vojskem Societatis Jesu u střílen hradebních. Páteru Hadovi to připomnělo misie, ale kvůli tomu tady není, to není jeho práce, zklamal při ní a Naši mu ji už nikdy nesvěří. Napadlo ho „naštěstí nesvěří“, ale rychle to slovo zahnal. Proč se mi toho tolik najednou zbytečně převrací v hlavě? Nejspíš z ospalosti.

— Je mi vás líto, velebný pane. Vypadáte jako kohoutek po dešti. Není vám špatně? Ale to se spraví. Tady se dáte do pořádku. Na vsi je zdravo.

Hospodaří! Ale má k tomu perlu ve výstřihu. Do zlata zafasovanou, na zlatém řetízku pověšenou. Jak sedlák na gruntě. Řeči.

— Jste laskavá, paní hraběnko. Ale já jsem v pořádku.

Smutek už nenosí. Nemusí nosit, už je to víc než rok. Měla by se vdát. Potřetí; ale co jinak? Co může vdova na takovém panství? Dívat se, jak se všechno pomalu rozpadá. Jak došky hnijou, jablíčka jak jsou rok od roku menší a krade, kdo ruce má. Co může? Nadosmrti je chudák. On ovšem páter rektor... něco o tom říkal, ale co? Ne, neříkal přímo, něco jenom snad naznačoval. Tvářil se důvěrně a nakonec povídal: Rozumíte mi. Nerozuměl jsem mu. Asi něco stran vdovské čistoty. Kolik jí může být? Třicet? Měla by se vdát.

— Taký z vás bude sedlák, jestli tu vydržíte. Já už si zvykám. Ani do vdavek se mi už nechce, věřil byste? Co na mě zase koukáte?

— Myslel jsem. Ne... Do toho mi nic není, Vaše Milosti.

Sedím tu a koktám jako kaplan s pekařovou dcerou. Bič na ni, na její výstřih a perlu. Bič a trnovou korunu na hlavu, a vést ji na Veliký pátek kajícím průvodem, kříž na zádech a oděv roztržený.

— Prohlížíte si obrázky? Ano, to jsou moji manželé.

Visí tam na zdi v širokých a vyřezávaných rámech, pěkně vedle sebe, jako vojáci. Jeden zvlášť odporný, kníratý, hrubý, almara hrnatá, s vystrčeným břichem, stehny tlustými, jestlipak i urozený pán někdy fackuje svou choť? Na druhém obraze rozpoznal páter Had pruhy slavatovského erbu. Ten kníratý je tedy Hýzrle. Děvka a hráč.

A tady ten pošpatnělý s bojácnýma očima, určitě nemocný, to tedy je Jindřich Vilém Slavata. Poslední Slavata na tomhletem zámku. Už jenom namalovaný. A špatně namalovaný; celý už popraskal.

O kousek dál se na zdi krčily dva obrázky dětí. Obě děti ležely v rakvičkách.

— Já v tomhle pokoji nebývám.

Nebývá. Proto je asi ten domácí oltářík tak zašlý. Aspoň svíčku bych zapálil. Je tam jediná, a laciná.

— Takže vám, otče, do toho nic není, říkáte. Ale snad by vám přece mělo být. Přemýšlejte o tom ještě. Pročpak bych si vás sem jinak zvala, nevíte? Jste odedneška můj zpovědník, nebo nejste?

— Jsem. Proto mě poslali. Říkali, že potřebujete zpovědníka.

— Ano, domluvili jsme to s vaším rektorem. Říkal, že potřebuju zpovědníka. Potřebuju, proč ne. Zdejší farář je pařez, nedá se s ním hovořit. Zpovídám se a on ničemu nerozumí. Nudná zpověď. Co mu mám vykládat? Můj zpovědník by ale měl o mně slyšet všechno. Nebo snad neměl?

— Všechno. Ve zpovědi.

— Dejme tomu, že jsme právě tu zpověď začali. Ne? Když mám teď zpovědníka, budu se zpovídat třeba od rána do večera. Jenomže vy mi nesmíte říkat, že vám do toho nic není.

— Zpověď... má svoje zvyklosti, paní hraběnko. Svůj způsob. Zpověď je svátost pokání. Nedá se konat v saloně jako rozhovor o koních. Prosím za prominutí. Ale chci říct, že jsme nezačali.

— O koních? Zdálo se mi, že mluvíme o mně. Vy jste si toho nevšiml? Hm... Budeme si muset zvykat, otče. Oba. Vy jste si mě nevybral, já jsem si nevybrala vás, ale nedá se nic dělat. Jsme si přiděleni. A ne-společně bych, že jenom nakrátko. Vám se to asi nelíbí.

— Zvyknu si.

— Myslíte?

— Víím to.

— Co jste dělal předtím? Smíte mi to prozradit?

— Ledaco.

— Takže tady nastane další ledaco?

— Tak jsem to nemyslel, Milosti. Dělal jsem různé práce. Kam mě poslali. Není na tom nic zajímavého. Velmi různé práce.

— Vy nejste doktor teologie.

— Nejsem.

— Ale studoval jste teologii.

— Studoval.

— Až do konce?

— Až téměř do konce.

— Téměř? A proč? Fialový biret by vám slušel.

— Tak. Byly...

— Různé práce?

— Ano. Jiné práce. Mnoho jiných prací.

— A vždycky jste si zvykl?

— Vždycky.

— To ctím. Naučíte mě to?

— Je-li vám toho zapotřebí, naučím.

— Je mi toho silně zapotřebí. Nechápete? Pochopíte brzo. Dnes kupříkladu zaoráváme hnůj. Ano, otče, dobrý hospodář na podzim zaorává hnůj, víte? To se musí. Jinak vám napřesrok vyrostou jen dluhy. A já jsem měla dluhů před pěti roky... hádejte. Na patnáct tisíc kop míšeňských. Teď už je to lepší. Už je toho míň. Věřil byste, že tady už hospodařím pět roků? Sama. Ve Vídni jsem za celou tu dobu byla jenom jednou. Loni v červenci. Pět roků sama tady v těch polích; co tomu říkáte?

— Ale váš manžel zemřel...

— *Tatínek tam spí?*

— *Ano, buď zticha. Spí.*

Sám Bůh ví, co dělal v červenci ve Vídni. Ale nebudu se přece vyptávat komorníka. Ostatně není to lhostejné? Nevím zrovna tak, co dělal ve Vídni v březnu, v lednu, v listopadu. Kdy jsme se vlastně viděli naposled?

— *Jak vypadá tatínek?*

Ani ho nepamatuje. Když se narodila, ani na Košumberk nepřijel. Tenkrát jsem se s ním já ještě semtam vídala. Ve Vídni. V Praze. To už je osm let.

— Jak vypadal? Jako ostatní páni. Vidiš, tady ti kolem. Tak asi vypadal.

Mnoho jich nepřišlo. Samozřejmě; kdo by teď v červenci trčel ve Vídni? Kolikpak asi nechal dluhů? Málo ne. Budu muset zas něco prodat.

— A proč pořád zpívají, když spí?

Zpívají. Jezuiti. Přece jenom nakonec jezuiti. Když byl na Košumberce — kolikrát tam vůbec byl, dvakrát, třikrát? Když tam prvně byl, přišli dva z Hradce. Misionáři nebo co. Ať táhnou, křičel, nemám ty vrány rád. Mám jich dost u dvora, jsou jich tam hejna! Kdyby věděl, že i na jeho pohřbu jich bude docela slušné hejno. Kdoví proč je neměl rád. Měl on vůbec někoho rád? A měl někdo rád jeho?

Co tady proboha dělal? Jakpak asi teď vypadá? Rakev má pěkně bríchatou. Když jsme se viděli naposledy, vypadal zle. Říkal: Zastřelím se a bude pokoj. Ten, a zastřelit se! Mizerný pohřeb. A jak jinak, v červenci? Mnoho jich tu není. Můj bratr nepřijel. Nesnášeli se spolu. Váš choť by měl být horlivější ve víře, vyčítal mi. Horlivější! Protože mu odmítl přispět na ten jeho františkánský klášter. A z čeho by taky přispěl? A proč strkat peníze ještě i do klášterů? Mají peněz dost. Moje sestry nepřijely, co by tu taky dělaly. Jen hrabě z Ugartu ráčil; aspoň jeden švagr. Budou řeči, že je nás tu málo. Kdyby nás bylo mnoho, zase by byly řeči. Co na tom? Tamhle je jeden Martinic, i ten je vlastně z naší přízně. Ale jinak z Martiniců ani noha. Zapomínají. Ostatně co, v červenci? Tamhle nějaký Kolovrat, jenomže honem který, pár let je nevidíš a už se ti pletou. Mocný pán, bohatý. Tomu dluhy nedělají po tváři cárky. Obtěžoval se na funus. A hraběnka s ním, Hýzrlová, co se přivdala mezi Kolovraty, už je z ní baba. Na sobě toho má za půl panství. Přece přijeli. Nesmím se tam dívat, nehodí se to. Nejsme v Luži u Svatého Bartoloměje, tady je Vídeň.

— O du Lamm Gottes, welches du hinwegnimmst die Sünden der Welt, gib ihm die ewige Ruhe!

Jakáz pomoc. Sbohem, manželí, nějak už to potáhnu sama; vlastně se ani nic nezmění. Kolik že jste nechal těch dluhů? Já vím, moc. Klidně spěte, já už je nějak poplatím, nebude to poprvé. Poprvé jenom na sebe kvůli tomu nebudeme křičet. Ale já vám to odpouštím. Namouduši odpouštím. A vy mně?

— Christus, höre uns! Christus, erhöre uns!

Takže už neráčíte přijet na Košumberk. Jako tenkrát večer, když jsme měli v kapli taky takhle rakev na katafalku, jenomže malíčkou rakev, pamatujete se vůbec ještě? Nepřijel jste tenkrát zrovna strážlivý, můj drahý choti. Nechoval jste se, jak se sluší na truchlícího tatínka. Takže už neráčíte. Škoda. Je tam dost pusto. Večer se někdy zapomenu a dívám se z postele na dveře. Jako děvečka, když je bez chlapa. Pro mne za mne byste to přinejhorším mohl být i vy, předrahý choti. Že už ne?

— Vater unser, der du bist in dem Himmel, geheiligt werde dein Name! Zukomme uns dein Reich!

Tak vidíte, a už vám vykrápějí rakev. Dein Wille geschehe, wie im Himmel, so auch auf Erden! Kdo by pomyslel, když jsme spolu v Praze před jedenácti roky podepisovali svatební smlouvu, vidíte? Gib uns heute unser tägliches Brot! Já teď mám u vás dvacet tisíc. Slyšíte? Ale ano, je to ve svatební smlouvě, vaší chlupatou ručkou podepsáno. Zajištěny jsou ty peníze hypotékou na vašem panství kdesi ve Slezsku. Vergib uns unsere Schulden, wie auch wir vergeben unseren Schuldern! Že mám těch dvacet tisíc vidět, chcete říct? Že to panství je pořád ještě zastavené králi polskému? Zajisté, ale jen do roku 1666, to máme právě do letoška, s tím na mne nechodte, Františku Kryštofe. Vaše nejmilejší choť se všelico naučila znát a počítat, už není takové jehně, jako byla, když jste ji ještě trošku znal. Und führe uns nicht in Versuchung! Že jste si ale na to svoje slezské panstvíčko už z císařské pokladny podvodně vydlužil mnohem víc, než ono celé obnáší? Že bych se tedy musela soudit, a s kým jiným nežli s vašimi dědici, to jest hlavně sama se sebou? Že jste mě tedy zkrátka zas jednou pěkně okradl? Ale já vím, můj vzácný choti, vždyť já o tom vím; jehňátko zná moc dobře vaši zatraceně zoufalou finanční situaci. A já už taky nic nechci, docela nic. Jen ty vaše dluhy mě

ještě jednou nechte zaplatit. Sondern erlöse uns von dem Übel! Sbohem, choti, byl to s vámi, loutno má sametová, konvalium moje, byl to s vámi věru psí život, sbohem. Škoda. Co jste tady prokrista v tom červenci dělal? Na Košumberku bylo letos v létě tak hezky. Amen.

Košumberská paní vyšla z kostela. Za ruku vedla osmiletou Terezii Rozálii. Venku čekaly smutečně ozdobené kočáry. Rozklínal se zvon. Dítě začalo plakat. A to bylo všechno.

U postranního oltáře dvorního chrámu svatého Augustina nosiči zvedli rakev, pronesli ji chrámem a naložili venku na pohřební vůz. Rakev byla těžká a široká. Kapitulní děkan si stoupl před furgon, ob-stoupený už dvěma řadami jezuitů s hořícími fakulemi. Zvon nařikal a slunce pátilo. František Kryštof Hýzrle z Chodova, císařský komorník nad stříbry, pán na Gradičku, dvojnásob zadluženém, vydal se, vleže a sám a tentokrát velice pečlivě skryt před věřiteli, na svou poslední projížďku. Byl červenec roku 1666, šestnáctého, sobota, den svatého Valentina biskupa.

Hraběnka vysadila dcerku a nastoupila do kočáru. Smuteční hosté také nastupovali. Mlčky a mrzutě. Slunce pražilo do paruk a do černých klobouků, bylo to nesnesitelné. Co tady teď v červenci dělal? Co jiného, nežli že sháněl peníze. A asi už marně. Není divu. Parazit. Měl se zastřelit už před deseti roky, ne až teď. Chudák, ta košumberská. Snad jí ale proboha neřekli, jak skončil. Přijela, když už byla rakev zatlučená. Určitě jí to neřekli. Byla s tím potíž, aby se to nerozkřiklo. Aby se nemusel zahrabávat bez obřadů. A patres Societatis Jesu, ti nic. Dobře o tom vědí, a nic. Drží fakule a jdou. Ono se jim to neztratí. Málem půl hlavy si ustrčil; jako z kanonu. Takových let, a vídeňský dvůr pořád smrdí vojenským táborem jak někdy za Valdštejna. Chudák vdova. Měla by se vdát. Jinak ji teď na tom jejím venkově sežerou vlci. A hlavně židi s úpisy. Prý se o ni zajímá hrabě Auersperg. Ten by to chytil. Sešlá zatím není, to tedy ne, ale... Nebo že by pořád ještě měla peníze? Příšerné slunce!

— Kam jedeme?

— Teď na hřbitov.

— A potom?

— *Pak se vyspíme a pojedeme domů na Košumberk. Co tady teď v červenci? Doma už jsou žně.*

— Ano, otče, můj manžel umřel loni v červenci. Ale já už jsem tady pět roků. Rozumíte mi?

— Neznal jsem vašeho manžela.

— Já taky ne. Jenomže vy jste s ním... Nic, zapomínám se. Půjdeme do kaple?

Mluví a mluví. Protrženým mlčením se hrne změť slov, pyšných, hrubých, salonních, samolibých i potřísněných hořkostí a oním podivným výměškem duše, kterému se říká vdoví slzy. Páter Had byl nesvůj, zmatený. Všechno si cestou v nočním dešti roztřídil a rozvážil. Co dělat, najde-li sochu s brilianty, která ho vykáže do čeledníka a jen o sobotách pošle lokaje, ať kněz přiběhne a zpovídá. Co dělat, najde-li bledé ženské stvoření, obložené růženci a dotýkanými beránky. Co dělat, bude-li třeba vzpomenout pokynů učených kazuistů z kapitol o smyslnosti vdov. Co dělat, najde-li kořínek hereze. Pochyby o neposkvrněném početí, styky s potomstvem slavatovských emigrantů, ano, byli, a jsou, jejich přesný seznam odpočívá tady ve vaku. A koneckonců taky co dělat, najde-li v kuchyni mníška kapucína zalezlého, pochlebného, na zámku v teple nakvartýrovaného. Všechno probral, na všechno si aspoň pro začátek něco vymyslel. Ale co teď? Ta žena se snad chystá předložit mi svůj osud, vyhrábnout ho jako vnitřnosti z kuřete, naložit mi ho syrový rukama na talíř, a už hned k snídani. Pět roků sama; jako když otevřeš zkyslé pivo. Rozumíte mi? Věřil byste? Co tomu říkáte? Nic tomu neříkám! Co je mi po vašem osudu? Jsem kněz, zpovědník. Nejsem váš domácí přítel. Zajímají mě vaše hříchy a vaše spasení; ale nejsem zvědav na váš stesk a na váš hnůj. Je mně lhostejné, jestli jste tu sama, buďsi i padesát let. Předpokládám, že tomu tak bude i nadále. Člověk je sám. Musí si zvyknout. Musí se tomu naučit. Nemám zájem poslouchat od rána do večera vaši zpověď, tak jak si ji představujete vy, na lenošce, ve smradu z vašich vodiček a mastiček, s perlou ve výstříhu a se samým věřil byste a rozumíte mi. Co teď?

— Víte, otče, já jsem vyrovnaný člověk. V mém životě už se toho asi mnoho nezmění. Aťsi to šlo jak chtělo, sem to došlo a dál už to asi půjde celkem beze změny. Co by se ještě mohlo stát? Vždyť mi už skoro ani nemá kdo umřít. Ne, já si nestěžuju. Já jsem vyrovnaná se sebou, s životem, s Bohem, nic nechci, po ničem netoužím, na nic si nestěžuju. A je mi docela dobře. Pojedete ještě do Hradce? Až zítra, vidíte. Chcete kočár, nebo stačí kůň?

— Já zatím nepojedu do Hradce.

I když by to asi bylo nejlepší. Sebrat se a jít pryč. Otče rektore, to není pro mne. Ta ženská mele páté přes deváté, jsem s ní půl hodiny a už vím, že nerada spala se svým manželem, ale taky že málo s ním spala, už vím, že je opuštěná a zoufalá, ačkoli se občas tváří jako fendrych od rejtarů, už vím, že by odtud chtěla někam zmizet, možná i kamkoli, už vím, že zdejší farář je nevzdělanec a patří ho hnát řemenem jako všechny tyhle vesnické boží kapouny, už vím, že jste mě jí vnutil, ne že by ona prosila o zpovědníka, ona totiž ze všeho nejvíc potřebuje ne vyzpovídat, ale vypovídat se, možná si i pobřečet, to není pro mne, otče, sežeňme jí nějakého dědka žvanivého, nejlíp zchudlého šlechtice, může být i nahluchlý, takový u ní pořídí daleko víc, já raději půjdu zase vysvětlovat chlapečkům latinskou gramatiku, anebo i na malšovický statek vážit hrách, a třeba i do plotišťské hospody půjdu dohlížet, aby se nebryndalo pivo, musí-li to být, já půjdu na misie, otče rektore, mě nezajímá nějaký lidský osud, nějaké upřímné řeči, stížnosti na nebožtíky, zbytečnosti, pazdeří, ta ženská mi určitě začne brzo vykládat o dětičkách, jestli jaké má, o mamince nebo o svém suchém loupání, mne to nezajímá, já na to nemám uši ani trpělivost, pokorně prosím, zbavte mě toho, otče rektore!

— A co vaše věci? Myslela jsem, že si pojedete pro věci.

— Jaké věci? Mám všechno s sebou.

— Snad ne v tomhle pytli?

— V tom pytli, hraběnko.

— Vy jste roztomilý, otče. Nechcete bydlet v poustevně? Máme tu prý někde v lesích nějakou; poustevník už se odstěhoval, nebo snad umřel. Nechcete?

- Věděl bych i o jiném místě pro kajícíky. Také není daleko.
- Vy už jste si našel i místo? Smí žena vědět, kde to je?
- Už nikde. Bylo. V Tržku, půl hodinky před Litomyšlí. Řád poustevníků kartuziánů tam sídlil, Vaše Milosti. Klášter měl jméno, tuším, *Rubus Mariae*.
- Zajímavé; a co má být?
- Nic nemá být. Jenom tolik, že tlupy husitů, když táhly na Litomyšl, sám Žižka prý je přitom vedl, spálily to svaté místo. A otce poustevníky ošklivě povraždily; neušel ani jeden. Byli to mučedníci, Milosti. Dodneška se tam černá zem. Byl jsem tam na misiích. Dodneška je tam mezi kamením černá krev. Já nevím, co je na tom směšného.
- To... už je dost dávno, nemyslíte?
- Dávno. Ale křídlo satanovo tady krouží ještě dnes! Krouží ještě dnes!

Vešli do kaple. Zlostí celý popelavý klekl hned před prahem na obě kolena, pokřižoval se a nízko sklonil hlavu. Měl vlasy černé jako kolomaz. Bůhví který předek mu po sobě zanechal tuhle divnou lebku, podlouhlou a kostnatou, a tu nesouměrnou a nečitelnou, bojácnou a chytrou tvář. Ostatně v refektáři Tovaryšstva se tahle protažená lebka nijak nápadně nevyjímala, tam se nad stolem vedle kulatých českých hlav sklánělo vždycky i všelijakých lebek podivných a cizokrajných, Kastilci, Vlaši, Francouzi, patres z Lovaně a z Ingolstadtu, z Trnavy i od Varaždína, Tovaryšstvu Ježíšovu jsou lhostejné všechny malicherné hranice, ono dbá jen hranic církve a ostrých hranic dogmatu, lidé v černém neznají stesk po domově, vezmou vak a jdou, a nejenom ze Štýrského Hradce do Prahy, ale i od Maraňonu na Cejlon, jejich domovem je dům boží, jejich milostnou krajinou je Řím a mateřskou řečí je jim latina.

Hraběnka, spíš zaražená nežli rozzlobená tím náhlým jeho křikem, spíš ale taky vzrušená a zaujatá nežli zaleklá, postála chvíli nad ním, hledíc na jeho docela malou tonzuru, dělají se teď malé tonzury, všichni mladší mají takovéhle maličké tonzury, pak trochu pokrčila rameny a prošla až k oltáři a kolenem se zlehka dotkla klekátko a nakonec odstoupila ke zdi do stínu a čekala, co bude dál.

Kaple byla opravdu neútluná. Ne chudá; prostor byl dost velký, dvě lavice pohodlné, široké, oltář jak má být. Něco tu ale chybělo. Stopy lidských rukou. Dary a oběti. Důkazy péče a lásky. Ano, jak jinak, to souhlasí. Páter Had se pomalu rozhlížel. Ti bývalí velcí a bohatí Slavatové, za jejich víru bych do ohně ani nehet nedal. Hrabě Vilém byl ovšem dobrý katolík; nadarmo mu nepovolil provinciál složit před smrtí tři sliby Tovaryšstva Ježíšova a tak zemřít a v hrobce teď ležet skoro jako pravý člen řádu svatého Ignáce. Ale hrabě Vilém na Košumberku nikdy nebydlel. A poslední, ten, co je nahoře v pokoji namalovaný, ten by byl jistě rád ukázal příchýlnost k víře vládnoucího rodu; ale peněz asi nebylo. Zbývala tato paní. Všechno je tady v pořádku. Ubrus je čistý a kouty vysmýčené. Ale že by někde stála soška láskyplnými rukama ustrojená, to nestojí. Že by tu visela památka z pouti na Svatou horu nebo k přesladrké Panně do Boleslavi, do Říмова, k Boží krvi do Korutan, to nevisí. Ani docela malá skříňčička se svatou relikvií tu není. Nový koberec, lampa či aspoň vyšívané antipendium, nikde nic. Svatý Ignatius, blahoslavený Aloisius z Gonzagy ani svatý Václav tady přístřeší nenalezli.

Zato u zdi v pološeru zase ta žena. Stojí, mlčí, pozoruje mě.

— Rád bych sloužil mši svatou.

— Nádobí je za oltářem, pokud vím.

— Sám!

Oči jí zasvítily a škublo jí v koutku úst. Vydržel ten pohled. Ušklíb-la se a odcházela. Ve dveřích se ale otočila a zůstala stát.

— Chci se zpovídat. Podle předepsaného způsobu.

— Později.

— Teď.

— Ne. Později.

Slyšel až k oltáři, jak se vztekle nadýchla. Když se za chvíli obrátil, byla tam ještě. Seděla na schůdku, po kterém se sestupovalo do kaple, ramenem opřená o kamennou zárubeň. A zas už ho pozorovala. Ale jináčím pohledem. Není ta vdova vlastně šílená? To by ještě chybělo. Ale vztek ji už asi přešel. Trní na hlavu! Trní na hlavu a vést ji kajícím průvodem! Spatřila by se, slepá, v zrcadle očí přísného Boha.

— Jsem směšná, vidíte, otče duchovní. A dokonce jsem s vámi právě prohrála. Hluboce toho lituji. Pojdte sem blíž, ať nemusím křičet.

— Vaše Milosti, ve svých pokojích si mluvíte jak chcete a sedíte si jak chcete. Ale tady přebývá Bůh. Vzpamatujte se.

— Ale já vím... Nehádejte se; říkám vám, že jste vyhrál. Pojdte sem. Už jenom jednu větu a nechám vás.

Vstala konečně a poslušně si stoupla vedle dveří. Šel k ní. Ještě maličkost a vykáži ji z kaple. Kaple není její. Kaple je boží. Ať se pak děje cokoli. Seberu se a odejdu. Nelze tu být.

— Jsem sama a jsem zoufalá, velebnosti. Podezírám vás, že jste si toho všiml; i když se tváříte, že nevšiml. Co budeme dělat?

— Modlit se, hraběnko.

— Modlívám se. Nepomáhá to.

— Modlíte se špatně.

— Jinak neumím. Ale dobře, jak chcete. Vraťte se do Hradce. Ještě dnes. Můžete rektorovi říct, že jsem vás nepřijala. Že se mi nelíbíte. Ať mi sem pošlou někoho jiného. Nějakého starého, aby si rád se mnou povídal. Může být třebas i hluchý. Aspoň se nebudeme hádat.

— To nejde, Milosti.

— Nesmíte?

— Nemohu.

— Tovaryšstvo Ježíšovo je hodně přísný řád? Krutý řád? Nesmíte?

— Nechci.

Lhal; ale bez hříchu. Člen Tovaryšstva je za jistých okolností oprávněn i zabít toho, kdo by chtěl jeho řád hanobit pomluvou. Hraběnka mlčela. Myslí si, že lžu. Ať si myslí cokoli. Jenomže řekl jsem jí, že se nechci vrátit. To znamená tady zůstat. Nešlo to jinak. Stejně bych se nevrátil. Nesmím. Nesmím, a tedy nechci. Zůstanu. Ke konci adventu mám přijít za otcem rektorem. Pak ho poprosím. A on rozhodne. A skončíme to. Ať jde pryč, nebo to bude pokračovat, má slzy v očích. Bude mi vysvětlovat, proč je nešťastná. Ať jde pryč!

Neměla se k odchodu. Nedíval se na ni; snad konečně pochopí a půjde. Šikmo nad její hlavou, na zdi vedle dveří, všiml si obrazu. Visel tam na špatném místě, v polotmě. Rodička boží s děťátkem.

Na první pohled byl nápadný výraz, který měla Maria. Jako by chtěla říci: Já vím, můj maličký, já vím. Tiskneš se ke mně, milostně se díváš, čelo si o mou tvář opíráš; a to čelo je hebké a teplé. Ale i ty mě jednou opustíš. Všeho je jenom do času; zůstanu bez tebe a sama, trpka. Vždyť já vím.

— K ní se modlete. Ona vám porozumí.

— To mi dal bratr. Je to podle nějaké staré malby. Nevím přesně. Že prý obraz je zázračný. Tomu já nevěřím.

— Modlete se k ní. Ona ví a pomáhá.

Klekl před obrazem a začal se modlit. Brzy zapomněl, že chtěl sloužit mši, zapomněl, že je mrzutý a zmaten, modlil se, tiše, z hlubokosti srdce, modlil se k Matce boží sladkého jména, k Rodičce života, Prostřednici naší, která se přimlouvá u syna svého a soudce našeho za křehké lidské pokolení, která pomáhá bídným a posilňuje malomyslné, která těší kvílící a smutné, která hojí srdce v úzkost pohřížená, která je milostiplná a požehnaná a prosí za nás hříšné nyní i v hodinu smrti naší. Matko bolesti! Moře trápení! Srdce, láskou boží raněné! Sedmerým mečem prokláté! Matko předivná, oroduj za nás!

Ani si pak už nevšiml, že hraběnka si klekla jemu za zády, modlila se, pak zase vstala, chvíli rozpačitě postála, čekala, až on skončí. Zahlédl ji jen, když odcházela. Modlil se ještě dlouho.

Když se probral, sám ve studené kapli, uvědomil si, že to všechno špatně dopadlo, že ne ona, ale on prohrál, že přijal, sám, ze své prašivé vůle, jakousi malou, nepřímou, a přece zavazující účast na jejím trápení, její samotě, že snad dokonce se mu už teď vtírá i jakási, byť mrzuté a zlostné, pomyšlení o jejím lidském osudu a jakási, byť nechutenství plná, starost o ten osud.

III

Tou dobou už byl páter Křížulka dávno na cestě. Nohy mu napuchly až nad kolena a hadry, kterými si převazoval bérce, byly celé od krve. Vyšel časně ráno, sotva nebe zešedlo. Vlastně měli jít včera s páterem Hadem spolu, ale otec Křížulka, nemaje o nějaké cestě na Košumberk dosud ani tušení, vytratil se ještě po večeři do města, měl tam práci. Večer co večer chodil do starých lázní, k řece za bránu, za dvěma mandalénami, trochu jim tam pomáhal s těžkými vědry a vytírával za ně podlahu a přitom je posiloval v pravé víře a rozmlouval jim jejich svinské řemeslo, byla to divná práce, a čím byla nepříjemnější a těžší, tím ji dělal radši, ve víře se ty chýry zdály být už pevnější, i ke svatému přijímání se už letos na Zelený čtvrtek přihrnuly, i škapulíř s obrázkem přecisté Panny si už zvykaly nosit na krku, i o Ježíškovi beránkovi docela pěkně poslouchaly, jenom to nešťastné kurevské řemeslo jim ne a ne zošklivit. Celou zpáteční cestu páter Křížulka smutně vzdychal a do budižkničemu sám sobě nahlas nadával. A když se vrátil do koleje, páter Vojtěch už byl pryč. Nejdřív chtěl rektor poslat Křížulku cito agmine hned za ním, však ho možná ještě dohoní, ale pak si uvědomil, že v sedesátce už člověk jen starého čerta dohoní, zvlášť má-li nohy oteklé a plné vředů, a tak to nechali až na ráno. Popravdě řečeno páter Křížulka byl tomu dost rád. Trošku ho zasvrbělo v zádech, že by měl běžet teď na noc do lesů,

taková dlouhatánská cesta po kopcích a sám a tmou, těch stínů a šramotů a toho houkání a dupání, nežli se vymotá do roviny k Dašicům; zkrátka páter Křižulka se bál ve tmě, bál se ďáblů a satanášů a bál se bazilišků a bál se netopejřů a štirů s žihadlem, a kapradí se bál a potoků tajemných se bál a bál se ryšavých draků a brunátných šelem tichounko řvoucích, bál se plamenů a síry a světýlek na rozcestí a Leviatana, hada stočeného, bál se jezdců s ohnivými pancíři, bál se skřítků i mužíčků a vůbec se hrozně bál všech potvor rohatých a ouskočných, a také jedovatého dechu nočních roklí se bál a blesků se bál a chřtánu země se bál, který se prý občas v noci dokořán rozevírá. Šel si tedy s úlevou lehnout do své maličké podkrovní cely, ale tak jako tak kloudně neusnul. Kdoví jak to teď bude dál. Ba ne, na krátkou cestu to nevypadá. A dlouhá cesta v tomhle věku už bývá poslední cesta. Co naplat, škoda, měl to tady rád, už třiatřicet roků tady pobývá, na samém začátku jsme sem přišli s páterem Kravařským, už si taky u Svatého Mikuláše pod kamennou deskou s červy povídá, škoda, měl jsem to tu moc rád, celý kraj od Broumova po Chlumec a z Chlumce do Žampachu jsem tady křížem krážem v sněhu v prachu prochodil, třiatřicet roků misionářem, nejhorším misionářem ze všech misionářů, ale šťastným misionářem, tohleto tedy asi bude poslední misie, při té asi sám sebe na kulhavého andělíčka nakonec obrátím, kdo by to řekl, tak už mě neponesou prvního nohama napřed do krypty našeho převelikého nového kostela, škoda, bylo to tu doma a ono se nerado jde, nerado se šourá kstáru někam pryč. Svítalo, narovnal si vak a udělal křížek na desku stolu a sobě na čelo a na rty a na hubená prsa a nasadil si kvadrátek a vzal hůl a šel.

Přes lesy se šlapalo jedna radost, bylo čerstvo, voňavo, po dešti, semtam mu ukázala klobouček i opožděná podzimní houba, pak prošel Komárov, Dašice, Bořice, v Tejnici už mu zle kručelo v břiše, ve vaku nic od jídla neměl, a tak se dal do žebrání, žebrat on uměl, jakpak by za třiatřicet roků neuměl, a lidi dali, co by nedali, černému nedávají tak rádi jako hnědým nebo bílým, i když jsi starý a nemocný a mluvíš na ně hezky po dobrém a jejich řečí, vesnickou, v ledaskterém stavení jsi pro ně přece jenom jezovita, jezevec, havran, černý,

ne-li něco horšího; ne, nedivil se tomu, netrápilo ho to, bral to, jak to je, mračili se a couvali před ním a on se na ně usmíval, nedali zrovna rádi, ale dali, poděkoval, děti po vlasech pohladil, slepice pochválil, do světnice jim nelezl, poseděl na záprsní, chleba zapil vodou a šel dál. Pamatoval na přísné naučení rektorovo, že nesmí kázat a lidi svolávat dřív nežli až na slavatovském panství, měli by ho za potulného mnicha, a ne za misionáře, faráři a děkani jsou na tohle najednou teď náramně hákliví, Harrach, arcibiskup, je prý k tomu vede. Vede nevede, kdopak se vyzná v arcibiskupech, ale nešť, počkáme až na slavatovské panství, jenomže Křížulka nevěděl přesně, kde ono vlastně začíná. V Rosicích ještě ne, to si vzpomněl, že rosické zboží krom podlažického patří teď biskupovi, Matouši Zoubkovi či Sobkovi z Bílenberka, však ho vídával v Hradci u Svatého Ducha, obloženého kanovníky, a o Božím těle pod baldachýnem, s infulí, na prsou zlatý kříž, pámbůhví proč některý kněz se rád nosí, jako by celý oltář krácel na nožičkách po městě, ale atšisi se nosí, tomu není potřeba rozumět, Pámbůh dobře ví, proč to tak zařídil. A tedy rychle zapomněl na biskupa i s jeho infulí a dal se z Rosic přes říčku a úvozem do kopce, pak kolem lesa, na rozcestí s křížkem a pořád ještě to šlo spíš do vršku než rovinou, a když smrčí po jeho pravé ruce přestalo, uviděl doškové střechy a koruny lip a řekl si: Tam se už zastavím, i kdyby trakaře padaly, se tam zastavím, tady už jistě je slavatovské panství, to by v tom byl... Uplivl si do trávy a honem se přežehnal křížem. A spěchal, už byl celý netrpělivý, už od včerejška od večera lenoším a zbůhdarma Pánu do oken čumím, ani slovíčkem jsem boží pravdu a svaté náboženství a chleba Ježíše Krista do duší neudrobil.

Vesnice už na míli cesty naříkala bídou a pustotou. Při pěšině za lesem lán jako stůl, asi panský, ale samé uschlé pejří, a střechy už zdálky zešedlé, pobořený plot, sesypaný štít, páter Křížulka znal hodně ubohých vesnic a tahle se zdála být z těch nejubožejších, a tedy zapomněl, že má těžké snopy místo nohou, a spěchal, už aby tam byl.

I náves byla trochu do kopečka, sedl si tam na kámen, měl takový zvyk, aby si nejdřív odpočal, nabral sílu a dech a taky aby se rozhlédl, jaké to tu je, jak bude nejlíp začít. Bylo to tu špatné, špatné

a ještě horší. Na dolním konci návsi panský dvůr, už podlažickými benediktiny založený, bůhví ne-li ještě za králů z Přemyslova rodu, dvůr vystřídavší v tomto a minulém století víc majitelů nežli kanců v chlívků, Jakub z Kroměšína, Jan Pardus z Vratkova, Jiřík z Břesovic, Kostkové z Postupic, Slavatové, Berkové, Trčkové, Švamberkové, Harrachové, není tu celkem o co stát, všeho všudy čtyři lány a z toho větší díl leží ladem, žádný ovčín, hřebčinec, obora, krčma, pazderna, mlýn, jenom pár sešlých stavení a něco hubeného dobytka a drůbeže, nejlíp ten dvůr zrušit, rozprodat a zapomenout, že byl. A páter Křižulka samozřejmě už zase hřeší proti příkázání rektorovu, není to tu slavatovské panství, už sedmašedesát let to tu není slavatovské, dvůr i ves patří biskupovi, ano, tomu zlacenému na nosítkách pod baldachýnem, v hradeckém zámku sídlí, je mu odtud málem vidět do oken, hradeckou rezidenci ještě dlouho nebude mít postavenou, ale biskup teď má jinší starosti, kardinál Harrach umírá, především ta zpráva přišla z Vídně, a pán z Bílenberka počítá, že by po něm mohl obsadit arcibiskupský stolec, bodejť by se tedy staral o to, že mu na návsi jeho nejmenší vesnice sedí na kameni nejmenší z misionářů jeho diecéze, sedí na kameni a přemýšlí, jak přestěhovat tuhle ves i s její louží a zpustlým dvorem a třemi grunty a pěti chalupami a se všemi dětmi a slepicemi rovnou do království nebeského. Ta ves jinam nepatří. Jen rovnou do ráje, kam vejdou všichni chudí a všichni utrmácení a všechny chalupy s plesnivými došky a všechny vesnice podupané od jezdců z Apokalypsy, zametené koštětem války, dodnes ve snách prchající do lesů při vzpomínce na Lagranský regiment, Trčkovy dragouny, Torstensonova táhnoucího krajem. Tady jako by ještě včera přešli sprostou botou vojáci, tady snad teprve včera dohořelo v krovech a dodoutnalo seťové obilí a v kurníku dokrvácel poslední kohout a ti, kdo utekli před vojskem od nedojedené polívky, jako by pořád ještě bloudili v lesích. Křivé zdi, střechy děravé a z těch pár chalup jenom každá druhá nemá prázdné oči, prozrazující, že tam už léta nikdo nebydlí. Je tady vůbec kousek človíčka? A páter Křižulka vstal, z vaku vyndal zvoneček, zazvonil a začal zpívat. Tu starou, tu zamilovanou otce Vojtěcha Chanovského, misionáře nejvýbornějšího

z výborných, nejchudšího z chudých, nad jehož hlavou, když v poli kázal, vznášeli se ruku v ruce svatý prostáček boží František a svatý meč boží Ignác a ti ho také jednou za červencového poledne na svých přesvatých rukou vynesli přímo do nebe, tak jak byl, v roztrhané kutně a se slámou ve vlasech. Dobrkovská náves byla prázdná, kolem ní chmurným věncem poloshnilá vrata a trčící pařáty ohořelých trámů a dva tři psi a vyloupané oči chalup a starý, holohlavý, i těm psům snad směšný misionář s dětskýma očima a s pukajícími vředy na nohou stál, zvonil na zvoneček a zpíval.

— Má duše, nespouštěj se nikdy Boha svého!

Na horním konci návsi se před chalupou objevily dvě děti. Páter zpíval dál a mával na ně, ať jdou blíž. Vypadal jako veliký pták, který spadl na zem a nemůže vzlétnout. Před nejšpatnější z gruntů také vyběhlo dítě a zčistajasna, snad že z lípy sklouzli, byli tu i tři odrbaní kluci, stejní jak trojčata; za chvíli stál jich už opodál nevelký hlouček, děti bosé a nemyté, stály na dobrých deset kroků od toho černého člověka, připraveny obrátit se a utíkat pryč. Dole ze dvora vyšel čeledín a dvě děvečky, ale zůstali před vraty. Páter přestal zpívat. Ponořil ruce až po lokty do vaku a vylovil nejdřív hrst lískových ořechů a potom hrst svatých obrázků.

— Jen pojďte blíž. Neboj se, neboj. Chceš?

Kluk opatrně vzal oříšek a uskočil. Za chvíli stál houfek dětí už docela blízko a každé už mělo oříšek a obrázek. Svatou Ludmilu, svatého Václava, svatého Ignáce, Františka Xaviera, misionáře indického, i svatého Františka Serafinského z Asízu, otci Křižulkovi přece jenom, ale dost potají, ze všech nejmilejšího.

— Umíte zpívat? Není to krásná písnička? Zaspíváme si? Má duše, nespouštěj se... Zpívej, co se bojíš? Má duše...

Nešlo to. Mlčely, koukaly a bály se.

— Tady ještě nikdá nebyli misionáři? Takoví jako já, nebyli? Obrázky vám nikdo nedává? Ani pan farář? A zpívat neumíte žádnou? Nic.

— Máte tady kapličku?

Zase nic.

— Kapličku jestli tady máte.

Nemají.

— Kampak chodíte do kostela? A počkat, kdo z vás umí číst? Umí někdo číst? Tak pozor!

Znovu zašmátral ve vaku a vytáhl pár kartiček s namalovanými velikými písmeny.

— Co je to za písmeno?

Nevědí.

— To je přece M. A tohle je A. Tady R, I a tady znovu A. A dohromady? Dohromady Maria. Kdopak to byla Maria? No přece Matka boží. Matička Pána Ježíše.

A vytáhl další kartičku.

— A kdo přečte tohle? I, H, S. To je těžší. Znamená to Jesus hominum salvator. Latinsky. Česky Ježíš, náš Spasitel. Maria byla jeho matička. Narodil se jí v Betlémě. V Betlémě na slámě a položila ho do jeslí, protože v hospodě pro ně nebylo místo. A vůl a osel dýchali a hřáli děťátko. A Ježíš vyrostl a umřel za nás na kříži. Aby nás spasil. Abychom mohli za ním do nebe. Ježíš Kristus, beránek boží. Umřel, chudák, přibitý na kříži. Velikými rezatými hřebíky přibitý. Opakuj to. Jak umřel Ježíš? Umřel na kříži. Řekni to po mně.

— Umřel na kříži.

— Vidíš. A kdo ho tam přibil, nevíš?

Neví.

— Jakpak se jmenuješ? Josef? Václav? Jan?

— Jan.

— Jan? Já se taky jmenuju Jan. Jan Křtitel! Chceš ten zvoneček? Tumáš, já ti ho půjčím. Zvoň. Zvoň, Jene Křtiteli. Zvoň, proroku! A jdi napřed, tamhle pod lípu. Neboj se, my půjdeme za tebou.

A šli pod lípu, vpředu kluk Jan se zvonkem, za ním otec Jan s dětmi, šli blíž ke dvoru, čeledín s děvečkami tam ještě stáli, i dva vlasatí sedláci tam seděli na zídce, šli tedy blíž k nim, páter si totiž vzpomněl na další naučení rektorovo, aby už konečně pamatoval, že nesmí věčně si jen hrát a klábosit s dětmi, jsou na to stížnosti, otec admonitor o tom často a přísně hovoří, je třeba všímat si hlavně

dospělých, misie není hra, misie je bitva s hořícím mečem pravdy v ruce, tancovat s dětičkami a zpívat s nimi kdovíjaké písničky umí každý kantor, to by se páter Křížulka už mohl pomalu dát ke kome-diantům, tak to rektor říkal, často to tak říká, a je to pravda, páter Křížulka je nejmizernější misionář, kterého kdy česká země nosila, stydí se, sám sobě nahlas nadává a někdy celé noci zkroušeně vzdychá, ale co naplat, Bůh mu dal jen malý rozum, dětský rozum, ptačí hlavu, a s dětmi se tak pěkně povídá.

— Umíte tancovat? Takhle kolem lípy, dokolečka, dejte mi ruce. Tancovala svatá Panna se zlatýma andělama... No ale už dost. Už dost. Konec. Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého...

Pokřičoval se, v ruce se mu najednou objevil krucifix a on ho zvedl vzhůru, oči mu najednou zpřísněly, rukáv kleriky se vyhrnul a bylo vidět bílou a žilnatou ruku. Strom už měl listí žluté a prořídle. Nebe se znovu zatáhlo. Bílá ruka třímala kříž a děti mimoděk o krůček couvly. Čeledín smekl čepici.

— Vidíte? Kříž! Kříž našeho Spasitele, beránka obětovaného! Na něm za nás trpěl nevinný Syn boží. Pro naše hříchy ukřižován umřel a pohřben jest. A třetího dne vstal z mrtvých! A my lidé, ovce vrtohlavé, my ne, my se vzpíráme na tomhle světě trpět; nelíbí se nám to. Bolí nás to. Kňučíme jako psi. Ale on nikdo bez trápení nevejde do království nebeského! Skrze kříž se jde do království. V kříži je život a spasení. A ne v potěšení a štěstí. Proto vezmi svůj kříž a následuj Ježíše a vejdeš do brány ráje, kde tě ovanou křídla cherubínů. Napij se z kalicha utrpení, vypij ho do dna, piješ svou spásu a svoje přebývání mezi anděly. Co bys chtěl? Vždycky musíš něco trpět, rád nebo nerad, tvůj kříž na tebe všude čeká. Obrát se vzhůru, obrať se dolů, toč se okolo sebe, otoč se dovnitř do sebe, všude najdeš zármutek a kříž. V tomhle smrtelném životě není konec utrpení. Děkuje Bohu za kříž, hledejme kříž, prosme o kříž, radujme se ze svého pozemského kříže, čím je těžší, tím my budeme lehčí v náručí Páně. Chudí a nemocní a trpící už dnes mají svou lavici v království nebeském. Bůh na ně čeká. Dočkat se jich nemůže. Děkuje ti, Bože, za svůj kříž!

Nebylo to ono, páter Křižulka dobře cítil, že mluví, jako když vítr na střechu fouká. Do smrti se nenaučím kloudně kázat. Měli by mě strčit do kuchyně, a ne posílat na misie, abych se tam procházel a nafukoval a vykládal, čemu nerozumím. Políbil krucifix, klekl a říkal otčenáš. Děti stály a okukovaly ho. Dospělí se podívali na nebe, že už se stmívá, a odešli. Stařec vstal, vzdychl si, vzal vak a rozhlédl se po dětech.

— No... Napoprvé to snad stačí. Já zas přijdu. Zatancuju si. A zapíváme. Přinesu vám zase oříšky. Spánembohem, děti. Sbohem, Jene Křtiteli. Daleko je na Košumberk? Přinesu vám oříšky. Už nemám, ale přinesu.

Spíš by potřebovaly střevíce než oříšky. Dal se vzhůru po návsi. Vesnice byla malá, minul pár chalup a už byl zase v polích. Za chvíli uviděl dole kotlinku a v ní vršíček a na vršíčku hrad; jako v pohádce. Už to není daleko.

— Co, mnichu? Hledáš kříž?

Jeden z těch dvou sedláků ho dohonil. Starý, pokleslý v kolenou, ruce jako dvě dřevěné palice, co se jimi zarážejí klíny do pařezu.

— Ty jsi jezovita, vid'? Už jsem viděl takové, jako jsi ty. Jenomže chodili s nimi soldáti. Kdepak ty máš soldáty? Jdou za tebou?

— Ty máš rád soldáty?

— Já nemám. Já ne.

— Vidíš, a já taky ne.

— Zabili mně ženu, tvoji soldáti. Slyšíš? Uřízli mně ucho. Chceš se podívat?

Odhrnul dlouhé špinavé vlasy. Místo pravého ucha měl jen ošklivou, rudou, naběhlou jizvu.

— Pámbu tě potěš, člověče.

— Není potřeba. To už je dávno.

— Císařští?

— Císařští.

— Viděl jsem, jak zabíjejí. Švédi taky zabíjeli.

— Taky jsem viděl. A kradli.

— Kradli. A pálili.

— Od té doby je tady u nás hlad.

— I jinde je hlad.

— A ty ještě hledáš kříž.

— Hledám Boha.

— Boha... Kam jdeš?

— Na Košumberk.

— Tam ho snad najdeš. Ale sem už nechod.

— Přijdu.

— Nabijeme ti.

— Už mně mockrát nabili.

— Ty to máš rád?

— Nemám to rád.

— Tak proč sem lezeš?

— Hledám Boha.

— V bití?

— Ve všem.

— Ty jsi blázen, mnichu. Řeknu ti to, chtěl jsem tě trošku shodit tamhle do rokle, aby sis pamatoval, že už sem nesmíš. Ale co s tebou, ty jsi blázen. Běž. Běž a nechod sem.

— V bláznech bydlí Bůh. Ale já nejsem blázen.

— Nebo v nich bydlí čert. Nechod sem, zabijeme tě.

— Přijdu brzo. Máš děti?

— Děti už taky nemám. Vnučky mám. Ten, co ti zvonil, ten byl můj.

— Přinesu jim obrázky. A knížku, chceš?

— Nic nechci.

— Potřebovaly by střevíce, vid?

— Nic nepotřebujem. Táhni. Dobrou noc.

— Dej Pámbu dobrou noc. Pozdravuj děti. Řekni jim, že přijdu.

Setmelo se. Sedlák Ondřej Abraham se vracel do vsi, měl na sebe zlost, že toho černého přece jenom neshodil dolů do ostružin, a páter Křižulka klopýtal dolů strání z dobrkovského kopce a přemýšlel, neměl-li ten člověk pravdu, není-li on opravdu blázen, a jestli je, pak který z těch dvou bláznů, ten, v němž sídlí bílý Bůh, anebo ten, ve kterém poskakuje štětinatý čert? Z lužského kostela bylo slyšet

klekání. Táhly mraky, krajina byla tichá a tesklivá. Otec Křížulka se pokřížoval a pomodlil se Ave Maria v chůzi; zdržel se a nebylo by dobře přijít na zámek v noci. Už sotva viděl na cestu, když vcházel do městečka, které bylo bez hradeb a temné a z leckterého kouta se zdál vykukovat satanáš.

Setmělo se a páter Had si říkal večerní modlitbu při svíčke ve svém pokojíku; hned po obědě ho sem lokaj zavedl a on od té doby s živou duší nepromluvil, večeri mu přinesli. Hraběnka už se neukázala. Pokojík mu dali ve starém křídle, hradním, tady to kdysi hlučelo a hemžilo se rytíři a pázaty, teď tu bylo pusto prázdno a na chodbách pavučiny. Tady někde musela být ta jejich slavatovská bratrská škola ničemná, tady se pikartský kněz pokoušel vychovávat mládence Albrechta z Valdštejna a Viléma Slavatu. Tady někde spal jedné noci na konci dubna roku 1421 uštvaný a rozdivočelý Jindřich Lacembok Slavata, když předtím v čele husitské rotý spálil podlažický klášter. A teď tu bude spát jezuita. A s ním starý seschlý démon, patron kacířů, zalezlý ve škvíře zdi. Zeď je tlustá a dvě malá okna pokoje se dívají přes údolíčko do lesů. Nad postelí už visí kříž a na polici stojí Summa doctrinae christianae od Petra Canisia, Defensio fidei catholicae et apostolicae od Suareze, démon tu teď nebude mít klidné živobyті.

— Dej Pánbůh dobrý večer, Vojtíšku.

Ve dveřích stál páter Křížulka. Ušlý, schvácený, sotva se na nohou držel.

— Otče Jene! Čekám vás už od oběda. Šlo se vám bídně?

— Bídně? Krásně se šlo!

— Že jdete tak pozdě.

— Trošku jsem se pozdržel. Tady v jedné vsi. Ale už mi to nejde, Vojtíšku. Kážu a vítr fouká a lidi mě neposlouchají. Je ze mne dědek bláznivá. Tak ještě s dětičkami tancovat a bábám povřísla vázat.

A začal vyrovnávat na stůl obsah svého vaku. Obrázky, růžence, svíčky, kleštičky na trhání zubů, krabičky se zázračným mazáním a škapulíře, štěpínku z Kristova kříže, v plátně zabalenou, zub svatého Benedikta, pytlíček s hlinou nasáklou krví Páně, suché byliny a pár rezervních bot, i skládací oltáříček nakonec vydoloval, byl toho

plný stůl a páter Křižulka láskyplně ty věci prohlížel a oprašoval a obrázkům rohy rovnal, pak si vyhlédl kus místa na truhle a svůj misionářský krámek si tam rozkládal.

— Uděláme si tady oltářík, co říkáte, otče Vojtěchu? S Panenkou Marií nebo s Kristem Pánem?

— Byl jste se ohlásit u hraběnky?

— U hraběnky? Nebyl. Proč? Ptal jsem se po vás a dovedli mě rovnou sem. Udělal jsem něco špatně?

— Ne, ale... Snad by se patřilo, abyste se ohlásil.

— Myslíte? Máte pravdu, vlezu sem jako kuň a neohlásím se. A ne-počkalo by to do rána?

— Nebo snad aspoň u hejtmana... Ukázal by vám váš pokoj.

— Jaký pokoj?

— Kde budete spát? Musíte být strašně unaven. Co dělají nohy?

— To nic. A spát já budu tady. Nač bych teď běhal za hejtnanem? Však se sem vejdemo. K čemu pokoj? Co vás napadá.

— Tady je jenom jedna postel.

— S tím si nedělejte starost. Jakkak myslíte, že já spávám na mi-siích? Konec řečí, jdeme spat. Máte oči jako králík. A jaképak to tady je?

Složil si svůj prázdný vak, dal si ho na zem a klekl k modlitbě. Bude spát na podlaze, pomyslel si páter Had. A živou mocí mu to nerozmluvíš; darmo se pokoušet.

— Dobrou noc, Vojtíšku.

Stařec zul boty, natáhl se na zem, hlavu dal na složený vak, vzdychl a usnul. Páter Had sfoukl svíčku, odstrojil se a zalezl do postele. Pokojem voněly Křižulkovy bylinky. Košumberská misie Tovaryš-stva Ježíšova, vojsko k hradebním střílnám této pevnosti boží, byla na místě.

IV

Bylo jich dvanáct a bylo to v polou dubna roku 1556. Připutovali z Vídně přes Tábor a vstoupili Svinskou bránou do Prahy a kráčeli po Staroměstském rynku směrem k mostu. Páter doctor theologus Ursmar de Goisson z Lutychu. Páter doctor theologus Cornelius Brogelmann z Flander. Páter doctor theologus Heinrich Blysssem z Bonnu. Páter doctor theologus Jan Tillian z Geldern. Magistři filozofie páter Petr Sylvius Flanderský, páter Vilém Geldernský, páter Florianus Italus, páter Baltazar Pfarrkirchen z Bavor a páter Kašpar Konger z Lublaně. Tři bratři laikové, Consalvus z Kalábie, Rogerius z Flander a Bartoloměj ze Švýcar. Ti starší, unavení, seděli na voze. Ostatní, oděni černou klerikou a nedlouhým pláštěm, kráčeli po vlašsku v pantoflích a s holemi v rukou přes náměstí k mostu. Přišli skromně a snad i se strachem; to město, to byl vlčí les a moře hereze. Byl duben, Ignác z Loyoly ještě žil; zemřel v červenci. Svatý otec Pavel IV. jim žehnal na cestu. Možná jim předtím i připomněl, že svět chce být klamán, a tedy ať je klamán; rád prý tuto větu s hořkým stařeckým úsměškem říkával. Dějepisci řádu ovšem zaznamenali jen tolik, že pravil: Ejhle posílám vás jako beránky doprostřed vlků, abyste šli a přinesli užitek a užitek váš aby zůstal. Časové jsou nebezpeční a zlí.

— A víte, že to platí ještě dnes?

— Víím, otče rektore.

— Co tedy chcete?

Páter Had dosud ani neodložil hůl a na botách i na lemu sutany měl nalepený sníh. Sníh neroztával, v sakristii byla zima, oběma mužům šla pára od úst. Rektor stál ve stínu dubové almary a nebylo mu vidět do tváře. Z chrámu sem táhl průvan a v průvanu se třpytily útržky zpěvu jako sypající se ledová tříšť. Rosu dejte, oblakové, pršte spravedlivého! Ať se otevře země a vypučí Spasitele! V chrámové lodi se krčili nedospalí lidé v hrubých kožiších, ve vlnácích a s ovázanýma ušima. Bylo přede dnem. Šedovlasý jezuita u oltáře sloužil roráte. Dva scholastikové mu přisluhovali. Chrám byl ještě skoro nový, čistý, teprve loni vysvěcený, rozkymácené plamínky voskovic lákaly v šeru lesky ze zlacených andělských křídel, nové bylo nádobí i lampy, nová byla knězova modrá kazule i rochety scholastiků, nové byly sochy i kazatelna i koberec před oltářem i oltář sám i kopule nad ním, utopená teď ve tmě, nový byl celý hradecký chrám Nanebevzetí Panny Marie, Carlo Lurago odvedl i tentokrát dobrou práci, ne náhodou mu už po čtvrt století čeští provinciálové i představení domů a kolejí Tovaryšstva dávají přednost, Luragové vědí, jak se dělá palác i hradby i chrám, jak se musí pozorně míchat hašené vápno s mramorovým prachem na štuk a jak lze mocnou a bezohlednou fantazií zkrotit a zkroutit i kámen.

— Co tu chcete? Myslel jste, že vás posílám doprostřed andělů? A pro vás že jsou časy jiné? Příjemné?

— Ne, to jsem nemyslel.

— Proč jste sem vlastně chodil? Nudíte se na Košumberku?

Šel opět celou noc. Tentokrát byla cesta horší. Nočním mrazem, po polích ztvrdlých na kost a nahore v kopcích i závějemí, když se mu zafoukaná pěšina ztratila a nebylo vidět nic než bílé povětří, vlny a obří hrstě přemrzlého sněhu, zviřeného větrem. Na Košumberku mu nabízeli bryčku nebo sáně, ale odmítl. V kapli před obrazem trpké boží rodičky složil ráno předtím slib, že vykoná tuto cestu mrazem a sněhem v noci, pěšky a sám. Byl to kající slib. Kající proto, že stále podléhá nejistotám tváří v tvář oné podivné ženě; že je s ní pod jednou střechem už devět neděl a dosud nedokázal ani ji okřiknout,

ani své uši přinutit, aby se zavřely a nepřijímaly její řeč; že stále ještě neměří život oné ženy desaterem božích přikázání a sedmerem hlavních hříchů, aniž je třeba na cokoli jiného se ptát; že stále váhá a pozoruje ji; že uvažuje víc o jejím příštím životě nežli o její smrti; že zbůhdarma myslí na její klid a štěstí, na její křik a na její dluhy a samotu a na její dítě a na její vzpomínky a bojí se o ni ve chvílích, kdy ona ztichne a zdá se být šílená; že myslí na její marnosti a barevné hadříky, a ne na míru její pokory a lítosti, ne na její povinnost umřít světu a rozplynout se v Bohu. Složil tedy kající slib, aby se potrestal. Aby se vzpamatoval, aby mu noční cesta a mráz a trest těla pomohly pochopit, co dál. Šel celou noc. Zprvu měl dobrý pocit úlevy, jako když z chladné vzdálenosti začíná konečně vidět ostře to, co po devět neděl rostlo a rozmazávalo se v parách. Pak ale už byla cesta tolik zlá a mráz tak pátil a vítr tolik štípal do slzících očí, že nedokázal o ničem přemýšlet. Plný znechucení a vzteku na sebe, neschopného umřít ani ucho, ani prst u nohy, ani kůžičku pod nehtem, zabušil na bránu města. Ještě byla tma. Sněžilo. Přešel náměstí, kde se černaly schoulené postavy lidí spěchajících na roráte, a vstoupil do sakristie.

— Přikázal jste, abych přišel na konci adventu. Potřebuju pomoc a radu, otče rektore.

— Tak učený teolog, a neporadíte si sám? Zdálo se mi, že nic menšího už vám nemohu svěřit. Být zpovědníkem jedné vdovy není snad tak obtížná práce.

— Nejsem učený teolog.

— Už ne? A odkdy? Býval jste. Už se nechcete vrátit do Prahy? Žádat o doktorské insignie? Chcete, nebo ne?

— Chci, co mi přikážete, reverende pater. Jiného nic.

— To slyším rád. Pokud to nejsou jen slova.

— Nejsou to jen slova.

— Jen se pochvalte. Teologie už vás tedy nezajímá?

— Zajímá mě práce, kterou mi ukládáte.

— Na té je tolik zajímavého? Zrovna teď? Ta vdova je mladá, vidíte? Jakou že potřebujete radu? Předpokládám, že vás zítra uvidím

u svaté zpovědi. Co vás trápí? Vypravujte mi o své vdově. Přimrzl vám jazyk? Pojdte.

V rektorově cele nebylo zatopeno. Nevětraná místnost se stolem, skříní, klekátkem a tvrdou postelí; stál v ní kyselý pach. Rektor si sedl za stůl. Druhá židle tu nebyla.

— Píše vám bratr. Váš otec zemřel. Už na začátku adventu.

Podal mu otevřený dopis; představení otvírají a čtou všechny dopisy.

— Potom si to přečtete! Není tam nic tak zvláštního.

Rektor Václav Kolčava byl statný muž, hrubou tvář měl pokrytou kůží, jež vypadala jako kůra stromu, tak byla rudohnědá a hrbolatá od neštovic. Oči byly do té kůry ostře vyříznuty, malé a podezřivé.

— Bolí vás nohy? Kdybyste byl doktorem teologie a přednášel teď v Praze exegezi, nemusel byste běhat po nocích a ve sněhu. Nemusel byste zpovídat mladou vdovu, teď v zimě, když za okny fičí a v pokoji hřeje a voní krb. Jenomže vy nechcete být doktorem teologie. Vás radši bolí nohy. Jen stůjte, na Košumberku se ještě nasedíte dost. Kolik že je let té hraběnce? Čekám vás zítra u zpovědi.

— Chtěl jsem se dnes večer vrátit.

— Máte tolik naspěch? Ba ne. Počkáte si tu přes Vánoce, když už jste tady, víte? Na první neděli po božím narození vás čeká otec provinciál. V Praze. Nevím, co vám chce. Třeba budete přece jenom přednášet na univerzitě exegezi; i když nechcete. Co je na Košumberku? Páter Křižulka došel? Co dělá?

— Chodí po vsích. A s čeládkou na zámku koná katecheze. A nemocné navštěvuje. Někdy i po vesnicích křtí a pohřbívá.

— Pikarty chytá?

— Neříkal, že by už chytil.

— Zato si hraje s dětičkami. A krade pro ně v kuchyni. Vy jste jeho představený, chápete? Co on zle udělá, za to potrestám vás! A jak je s vdovou? Zpovídáte ji?

— Každý týden.

— Má dluhy?

— Má.

— Kolik?

— Nevím přesně.

— Vás to nezajímá?

— Nepříliš.

— Odedneška vás to bude zajímat.

— Zdá se, že paní hraběnka kupodivu hospodaří dobře. Panství je v lepším stavu, nežli bývalo.

— Odedneška se vám to nebude zdát, ale budete to vědět. Přesně. Výnos, dluhy, platy, roboty, berně, inventář, výměru dvorů, zahrad, seznam lomů, mlýnů, pivovarů, chmelnic, krčem, dobytka, až po ten poslední zákolník to budete znát. Rozuměl?

— Proč to mám znát, důstojný otče?

Rektorovi se zúžily oči.

— Špatně jsem slyšel. Něco jste se ptal?

— Prosím za odpuštění.

— Má napsanou závěť?

— Nevím. Je ještě mladá.

— To už jste povídal.

— Měla by se vdát.

Rektor na něho chvíli hleděl, jako by rozvažoval, zda je tak hloupý, anebo tak úskočný.

— Vy jste jí radil, aby se vdala? A za koho?

— Nic jsem jí neradil...

— Otče Vojtěchu, dobře mě poslouvejte. Jestli se ta vdova vdá, dokud vy budete u ní zpovědníkem, vymyslím pro vás takovou misii, že se vám o ní nesnilo! Já vím, že chodíte nerad na misie. Mlčte, já to dobře vím. Ale jestli se vám ta vdova vdá, i kdyby se vdala za chromého kozla, půjdete na misii nadosmrti. A k vojsku, do Uher, to vám slibuju! Co tomu říkáte?

— Přikážete-li, půjdu rád do Uher na misie.

— Nelžete! Ale dobře si to pamatujte. Chcete se snad zeptat, proč se nesmí vdát?

— Ne, nechci.

— Bylo by vůbec dobře, kdybyste zapomněl slovo proč. Kdybyste prosil Boha, aby vám shnily zuby, jestli to slovo před svým představeným ještě někdy řeknete! Co je na Košumberku?

— Otče rektore, prosím, abyste mě odvolal z Košumberka. Jsem špatný misionář, ale budu se snažit.

Rektor na něho znovu chvíli beze slova hleděl. Sevřel ruce v pěst, brada se mu vysunula dopředu a kůže na jeho obličejích jako by ještě víc ztvrdla.

— Tak. A víte vy, co je to neposlušnost? Víte, co to je, přát si něco jiného, nežli se vám přikázalo? Stínem myšlenky se dotknout takového přání?

Vstal. Rozpřáhl ruce, stále ještě sevřené do pěstí. Na okamžik se zdálo, že pěsti začnou bít. Ale když si pak znovu sedl a opřel se o lokty, měl na rtech úsměv; malý a ošklivý.

— Vám se tedy na Košumberku nelíbí. A proč? Sedněte si, velebnosti, vždyť vás bolí nohy. Kam? Třeba na postel. Nevadí, že ji umažete; je i tak dost špinavá.

Ozvalo se zaklepání a vešel fráter, nesl rektorovi snídani. Rektor vzal hrnek s horkým mlékem a krajíc chleba a donesl to páteru Hadovi.

— Jezte, já nechci. Pročpak se vám tam nelíbí?

— Neumím to.

— Co neumíte?

— Jednat s takovou ženou.

— Že neumíte? Jaká je to žena? Co je na ní tak zvláštního?

— Nevím.

— Bojíte se jí?

— Někdy.

— Je krásná? Je v ní hřích? Ďábel?

— Ďábel? Ne.

— Jí se bojíte, nebo sebe?

— Jí.

— Sebe ne? Svého hříchu? Nemravnosti? Myšlenek?

— Ne.